

Вергелюк Ю.Ю.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ АВТОМОБІЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

У статті здійснено огляд тенденцій, що характеризують динаміку та сучасний стан автомобільного страхування в Україні. Зокрема, вивчено динаміку показників валових та чистих страхових премій сплачених по договорах автомобільного страхування, а також їх часток у відповідних показниках на ринку страхування в цілому. Пояснено тенденції розміру валових та чистих страхових виплат за договорами автомобільного страхування, а також їх часток у відповідних показниках на ринку страхування в цілому. Проаналізовано рівень страхових виплат в розрізі видів автомобільного страхування. Виділено ключові тенденції розвитку видів автомобільного страхування. Ідентифіковано проблеми розвитку автомобільного страхування в Україні.

Ключові слова: *автомобільне страхування, страхування цивільної відповідальності, страхування «Зелена карта», страхування «КАСКО», страхові випадки, страхові ризики.*

Вергелюк Ю.Ю.

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМЫ АВТОМОБИЛЬНОГО СТРАХОВАНИЯ В УКРАИНЕ

В статье сделан обзор тенденций, характеризующих динамику и современное состояние автомобильного страхования в Украине. В частности, изучена динамика показателей валовых и чистых страховых премий уплаченных по договорам автомобильного страхования, а также их доля в соответствующих показателях на рынке страхования в целом. Объяснено тенденции размера валовых и чистых страховых выплат по договорам автомобильного страхования, а также их долей в соответствующих показателях на рынке страхования в целом. Проанализирован уровень страховых выплат в разрезе видов автомобильного страхования. Выделены

ключевые тенденции развития видов автомобильного страхования. Идентифицировано проблемы развития автомобильного страхования в Украине.

***Ключевые слова:** автомобильное страхование, страхование гражданской ответственности, страхования «Зеленая карта», страхование «КАСКО», страховые случаи, страховые риски.*

Verheliuk Y.Y.

CURRENT STATE AND PROBLEMS OF AUTOMOTIVE INSURANCE IN UKRAINE

The article gives an overview of trends characterizing the dynamics and current state of automotive insurance in Ukraine. In particular, was studied: dynamics of gross and net insurance premiums paid on automotive insurance contracts and their shares in the respective indices in the insurance market. Were explained the trends in the amount of gross and net insurance payments under automotive insurance contracts and their shares in the respective indices in the insurance market. Analyzed the level of insurance payments by types of automotive insurance. The key trends in the development of automotive insurance types are highlighted. Problems of automotive insurance development in Ukraine are identified.

***Key words:** automotive insurance, insurance of civil liability, insurance "Green card", insurance "CASCO", insurance cases, insurance risks.*

Постановка проблеми. Розвиток автомобільного страхування в ринкових умовах слугує не лише елементом захисту майнових прав та інтересів суб'єктів автомобільного страхування, а й також виконує функції соціального спрямування: сприяє підвищенню рівню водійської культури, стимулює дотримання правил дорожнього руху, сприяє зменшенню травматизму та смертності на дорогах. Зважаючи на наявність проблем на вітчизняному страховому ринку, ринок автомобільного страхування також піддається впливу негативних тенденцій. Окрім того, види страхування, які відносяться до

автомобільного мають свої особливості реалізації, а тому і притаманні типові проблеми. З огляду на зростаючу динаміку показників, що підпадають під класифікацію страхових випадків у видах автомобільного страхування – попит на страхові послуги зростатиме, а отже актуальність тематики є беззаперечною. Розширення ємності сегменту автомобільного страхування можливе за умови підвищення якості страхових послуг, а також вирішення інших супутніх проблем. Саме таким аспектам присвячено дане дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Чимало наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених присвячено вивченню видів, галузей та форм страхування. Проте, досить часто, недостатня увага приділяється вузько направленим видам, зокрема автомобільному страхуванню. Низька наукова увага до проблем автомобільного страхування в Україні є невиправданою з огляду на тенденції розвитку страхового ринку України та місця автомобільного страхування на ньому. Серед дослідників, що приділяли увагу вивченню автомобільного страхування: Березіна С. Б. [6], Гаманкова О. О., Кужелєв М. О. [4], Приказюк Н. В., Ткаченко Н. В. [5] та інші.

Мета статті. Метою статті є огляд тенденцій, оцінка сучасного стану та ідентифікація проблем розвитку у автомобільного страхування в Україні.

Виклад основного матеріалу. Автори пропонують чимало класифікаційних ознак, для систематизації видів автомобільного страхування, серед яких: форма страхування, рівень ризику, приналежність до галузі та ін. За видами ризиків, що підлягають страхуванню, автомобільне страхування включає: страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВ); страхування наземного транспорту (КАСКО); страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів за міжнародними договорами «Зелена карта» [1].

Частка видів автомобільного страхування на страховому ринку збільшується, що пов'язано із зростанням платоспроможного попиту та послуги. Важливим фактором збільшення ємності послуг автомобільного страхування на ринку є фактор присутності серед видів форми обов'язкового

страхування. У таблиці 1 наведено показники динаміки валових та чистих страхових премій із автомобільного страхування, а також їх частки у сумарній ринковій кількості сплачених валових та чистих страхових премій страховиків по Україні. У проаналізованому періоді з огляду на показник частки валових страхових премій автомобільне страхування займає четверту частину серед видів страхування, що реалізуються в Україні. Частка становить біля 25%. За показником чистих страхових премій, автомобільне страхування займає третину ринку страхування в Україні, адже частка у 2015-2017 роках ілюструє зростання і у 2017 році досягла показника 34,6%.

Таблиця 1

Динаміка валових та чистих страхових премій із автомобільного страхування в Україні у 2015-2017рр.

Показники/роки	2015	2016	2017
Валові страхові премії, млн.грн.	7871,6	9277,5	10613,0
Чисті страхові премії, млн.грн.	7322,4	8653,0	9858,1
Частка валових страхових премій у загальній кількості, %	26,5	26,4	24,4
Частка чистих страхових премій у загальній кількості, %	32,7	32,7	34,6

Джерело: складено автором на сонові [2].

Варто відзначити, що серед страховиків, що провадять свою діяльність на території України та пропонують послуги із автомобільного страхування найбільшою популярністю серед споживачів користуються послуги у компанії, що активно використовують маркетинг для просування власних послуг на ринок. За версією компанії Mind, серед компаній, що володіють найбільшими частками автомобільного страхування у портфелях, складено рейтинг надійності страховиків. До уваги приймалися показники: боргове навантаження, ліквідність, рівень виплат, динаміка премій і капіталу, власники і приналежність до ФПГ, рівень кептивності, фінансова автономія та оцінка МТСБУ (так званий «світлофор») [3]. За даним рейтингом лідерами серед вітчизняних страховиків, що володіють найбільшим портфелем із

автомобільного страхування за показниками, що бралися до уваги є : СК Уніка, АХА Страхування, Арсенал Страхування, СК РЗУ Україна, Українська страхова Група, СГ «ТАС», СК «Універсальна», СК «Княжа» та інші. Всього в рейтингу 37 компаній. Звісно, даний рейтинг не є абсолютним показником надійності страховиків України. Адже, до уваги не приймалися показники, що характеризують фінансову стійкість, яка являє собою комплексне та багатоаспектне явище. На цьому неодноразово наголошують авторих [4, с.289].

Важливим показником, що характеризує розвиток окремих видів страхування є показник страхових виплат, що можна проаналізувати у динаміці, а також характеризувати як у динаміці так і частку на ринку. Дані про страхові виплати із автомобільного страхування в Україні наведено у таблиці 2.

Таблиця 2

Динаміка валових та чистих страхових виплат із автомобільного страхування в Україні у 2015-2017рр.

Показники/роки	2015	2016	2017
Валові страхові виплати, млн.грн.	3187,2	3868,3	4997,8
Чисті страхові виплати, млн.грн.	3077,6	3707,5	4802,9
Частка валових страхових виплат у загальній кількості, %	39,3	43,8	47,4
Частка чистих страхових виплат у загальній кількості, %	40,5	43,3	46,8

Джерело: складено автором на основі [2].

Показники валових та чистих страхових виплат із автомобільного страхування ілюструють постійну зростаючу динаміку. Так, валові страхові виплати у 2017 році в порівнянні із 2015 зросли на 57%, а чисті страхові виплати - на 56%. З огляду на тенденції по збору валових та чистих страхових премій, а також показники аварійності на дорогах України дані тенденції є об'єктивним явищем: збільшення обсягів спожитих страхових послуг, зростання кількості випадків, що класифікуються як страхові за видами автомобільного страхування призводять до зростання страхових виплат за даними видами. Зауважимо, що при цьому, досить негативними є тенденції,

коли збільшення зазначених показників відбувається не синхронно. Адже, в такому випадку, можна стверджувати про зниження платоспроможності страховиків.

Досить значними є частки валових та чистих страхових виплат із автомобільного страхування у загальних показниках по ринку страхування в Україні. У 2015 – 2017 рр. показники демонструють стабільне зростання. Такі тенденції є показником зростання частки ринку автомобільного страхування в Україні.

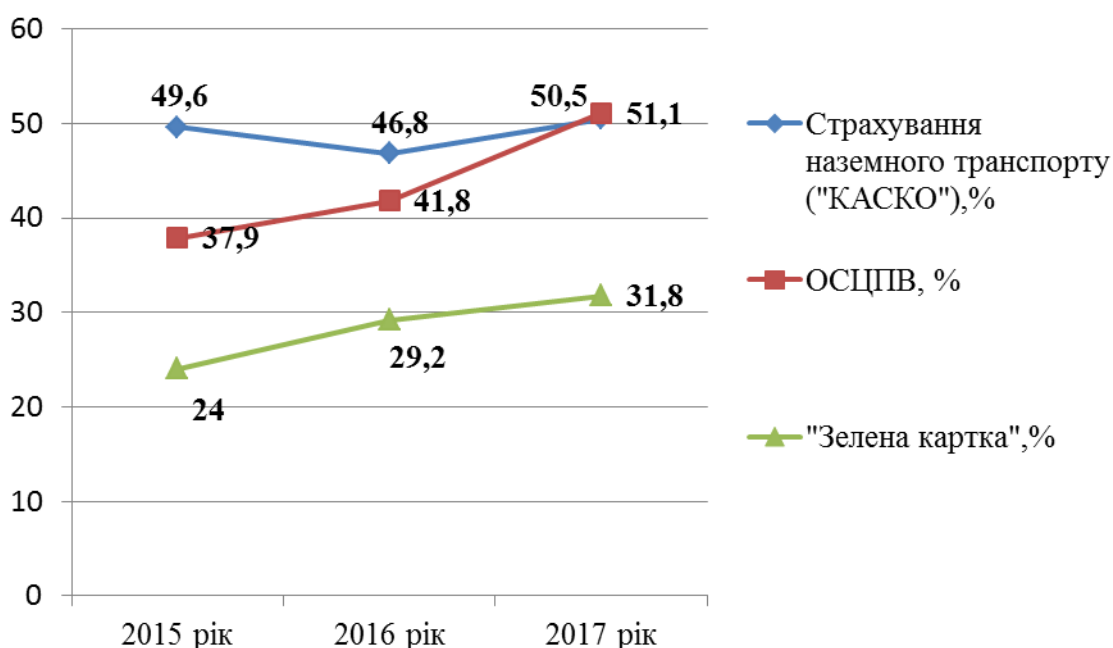

Рис. 1. Динаміка рівня чистих страхових виплат за видами автотранспортного страхування у 2015-2017рр в Україні

Джерело: побудовано автором за даними [2].

Дані діаграми (рис.1) ілюструють динаміку показника рівня чистих страхових виплат у розрізі видів автомобільного страхування у 2015-2017 рр. В Україні. Спостерігається позитивна тенденція до збільшення показника за всіма видами автомобільного страхування. Проте, відзначається, що за даним показником страхування «Зелена карта» значно відстає від інших видів. Найбільший рівень чистих страхових виплат серед видів авто мольного страхування займає страхування «КАСКО». Підтримка попиту на страхові послуги із страхування «КАСКО» за рахунок диверсифікації страхових

продуктів, активного маркетингу та стабільних виплат зумовлюються тим, що зростання даного виду страхування у портфелях страховиків є рентабельним в порівнянні з іншими видами. Вартість послуги страхування «КАСКО» є набагато вищою ніж для інших видів автомобільного страхування. При цьому динаміка абсолютного значення чистих страхових виплат, відповідно є зростаючою (рисунок 2).

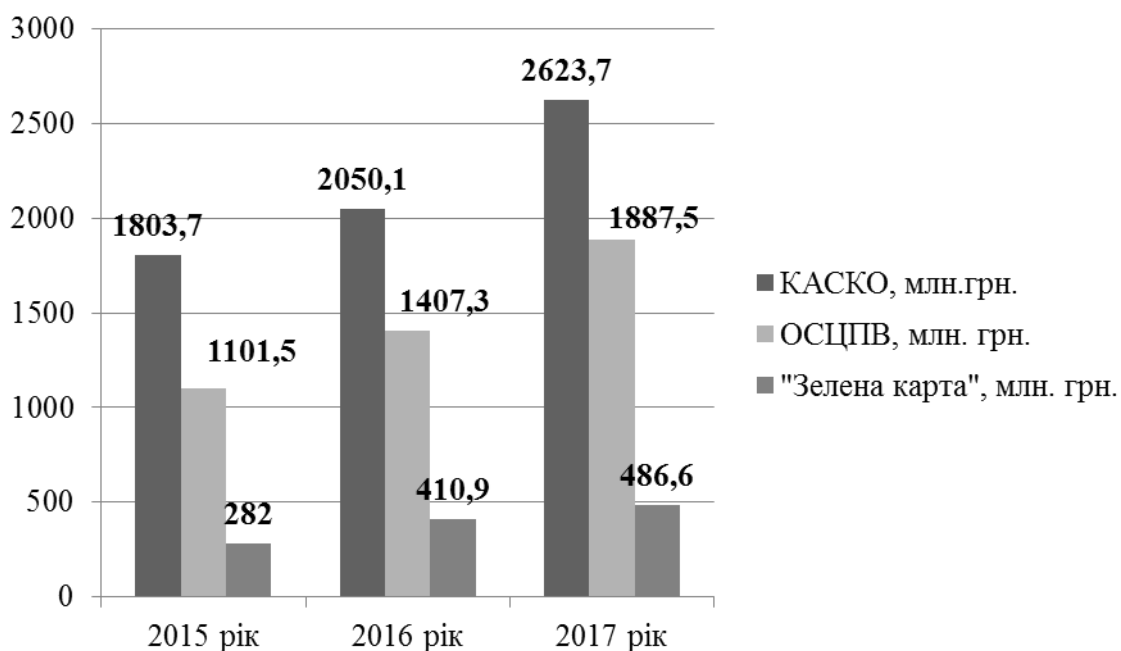

Рис.2. Динаміка валових страхових виплат за видами автомобільного страхування в Україні у 2015-2017 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [2].

Слушними є думки Ткаченко Н. В., яка окреслюючи перспективи розвитку страхування авто-КАСКО пов'язує їх із майбутнім зростанням попиту з боку фізичних та юридичних осіб на цей страховий продукт і вказує перелік факторів, що сприяє його поширенню [5, с.174]:

- зростанням кількості транспортних засобів;
- усвідомленням клієнтами необхідності страхового захисту своїх автомобілів;
- подальшим зростанням платоспроможності власників транспортних засобів;

- активізацією рекламної діяльності страхових компаній;
- розробкою нових страхових продуктів у рамках добровільного автотранспортного страхування тощо.

При цьому, зважаючи на сучасні тенденції розвитку економіки України ряд із зазначених факторів не сприяють зростанню попиту на послуги добровільного страхування «КАСКО». Зокрема, нестабільність ситуації на валютному ринку та девальвація національної грошової одиниці зменшує купівельну спроможність населення. Попит на автомобілі, ціна на які залежить від вартості іноземних валют – зменшується. До того ж неврегульованою залишається ситуація на ринку автомобілів України у частині ввозу на територію України не розмитнених та бувших у вжитку автомобілів. Як відомо, досі не підлягають страхуванню ні самі автомобілі ні цивільна відповідальність їх власників. Зважаючи на збільшення кількості таких автомобілів на території України та за умови незмінної ситуації щодо умов їх страхування, можна прогнозувати зменшення споживання послуг із автомобільного страхування.

Обсяги валових страхових премій за видами автомобільного страхування є своєрідним показником попиту на відповідний вид страхових послуг (рис. 3).

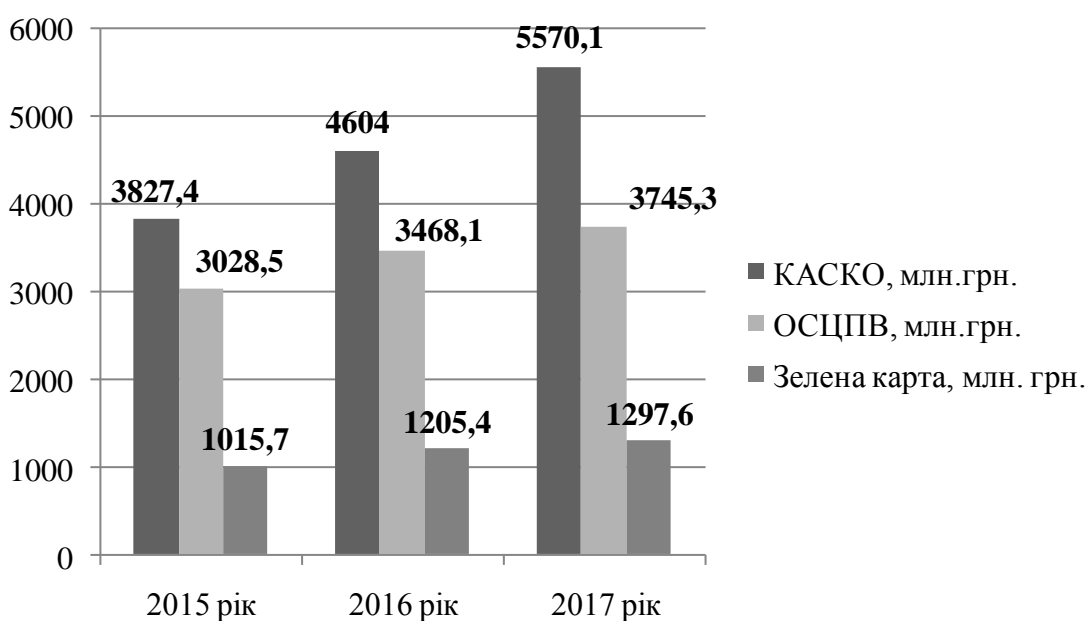

Рис.3. Динаміка валових страхових премій за видами автомобільного страхування в Україні у 2015-2017 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [2].

В абсолютному вимірі найбільшими сплачені валові страхові премії у аналізованому періоді характерні для страхування «КАСКО». Суттєво нижчим є даний показник для страхування «Зелена карта». За усіма видами автомобільного страхування спостерігається позитивна динаміка. При цьому темпи зростання є найбільшими для «КАСКО» страхування. Помірно збільшуються валові страхові премії для страхування ОСЦПВ та «Зелена карта».

Варто погодитись із думками науковців, що до взаємозалежності показників розвитку ринку автомобільного страхування та кредитного ринку. Зазначене зростання страхових премій значною мірою зумовлене розвитком іпотечного, споживчого та автокредитування (тобто попит на страхування у такому випадку формувався не на добровільному бажанні страхувальників, а на їх обов'язку придбати страховий поліс в силу договірних відносин з кредитором). У зв'язку з цим, подібне зростання попиту на послуги страховиків, з одного боку, не може бути охарактеризоване як позитивне явище, а з іншого – його, на жаль, не можна визначати як основний чинник, що зумовлюватиме подальше становлення і розвиток вітчизняного страхування [5, с. 172]. При цьому, варто відзначити про існування взаємозалежності між кількістю спожитих кредитних послуг, що спрямовані на купівля автомобілів і попитом на послуги із автомобільного страхування.

Що ж до показників страхування ОСЦПВ то можна констатувати стабільне зростання валових страхових премій (рис. 3). Проте, темпи зростання демонструють відставання у порівнянні із аналогічним показником страхування «КАСКО». Динаміка страхових виплат (рис.2) ілюструє більш жваве зростання, що свідчить про збільшення кількості страхових випадків та виплат за ними. Фактором збільшення страхових премій за даним видом страхування слугувало суттєве зростання цін на страхові поліси.

Суб'єктом ринку даного виду страхування, окрім державного регулятора – Національної комісії, що здійснює державне регулювання ринків фінансових

послуг є Моторне (транспортне) страхове бюро України, яке є єдиним об'єднанням страховиків, які здійснюють обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів за шкоду, заподіяну третім особам. Членство у об'єднанні є обов'язковою умовою для надання можливості реалізації страховиками послуг із ОСЦПВ. Збільшення цін на поліси ОСЦПВ – рекомендація МТСБУ, що зумовлена необхідністю компенсувати страхові ризики, які в сучасних умовах зростають, доказом чого є статистика аварійності в Україні. З метою контролю за виконанням поставлених перед страховиками рекомендацій, фахівці МТСБУ запровадили додатковий платіж для страховиків – внесок до Фонду захисту потерпілих для тих страхових компаній, чий рівень виплат був нижче середніх на ринку. Проте, державний регулятор заборонив стягувати даний платіж. Втім, політика МТСБУ вплинула на збільшення тарифів, що стосуються ціноутворення ОСЦПВ, що знайшло відображення на динаміці валових та чистих страхових премій.

Березіна С., досліджуючи проблеми ОСЦПВ наголошує, що однією з найвагоміших проблем розвитку ринку страхування відповідальності власників наземного транспорту в Україні є низький рівень довіри як до страхування в цілому, так і до ефективності користування страховими послугами. Науковець вважає можливим шляхом подолання вказаної перепони є впровадження системи прямого врегулювання збитків обов'язкової для всіх страховиків, які надають послуги за даним видом страхування. Пряме врегулювання збитків передбачає виплату грошової компенсації постраждалому в ДТП "своєю" страховою компанією, тобто тією, яка уклала з ним договір страхування цивільної відповідальності автовласника, з подальшою компенсацією виплаченого відшкодування страховиком винної особи [6, с.12]. Дана позиція є досить обґрунтованою. Хоча й на початкових етапах може мати негативний вплив на страховий ринок.

Тенденції розвитку страхування «Зелена карта» в Україні демонструє тенденції, що порівняно з іншими видами автомобільного страхування, можна

охарактеризувати як відстаючі. Зауважимо, що рівень чистих страхових виплат за даним видом є низьким і становить у 2017 році 31,8%, що суттєво нижче аналогічних показників за іншими видами автомобільного страхування. Чимало шахрайських схем реалізується з застосуванням даного виду страхування, що зумовило необхідність врегулювання даного питання.

На думку вітчизняних науковців дієвим інноваційним інструментом зниження шахрайства стало запровадження, починаючи з 01.03.2014р., укладання договорів міжнародного страхування «Зелена картка» із одночасним внесенням інформації про укладений договір страхування в єдину централізовану базу даних (ЦБД) МТСБУ за допомогою підсистеми «Green Card online» [7].

Розглянувши тенденції розвитку видів автомобільного страхування в Україні, вдалось визначити проблеми, що його супроводжують, зокрема: наявність диспропорцій у розвитку видів автомобільного страхування направлених у сторону обов'язкових видів страхування; зростаюча вартість страхових послуг із автомобільного страхування, що зумовлюється високими ризиками; низький рівень довіри до страховиків в Україні, який підтверджується недостатнім рівнем страхових виплат по окремим видам автомобільного страхування; недобросовісна конкуренція на ринку автомобільного страхування, що супроводжується використанням демпінгових інструментів ціноутворення; використання шахрайських схем під час надання послуг із автомобільного страхування.

Висновки. У ході дослідження індикаторів розвитку видів автотранспортного страхування в Україні у обраному періоді (2015-2017рр.) було здійснено аналіз тих показників, що стосуються розвитку автомобільного страхування в Україні в цілому, а також показників, що відображають особливості розвитку його видів: страхування цивільно-правової відповідальності власників автотранспортних засобів, майнове страхування «Каско», міжнародне страхування «Зелена карта». Здійснено огляд динаміки валових та чистих страхових премій із автомобільного страхування, а також їх

часток у загальних показниках на ринку страхування. Вдалось виявити позитивні тенденції, що характеризуються зростання ємності сегменту автомобільного страхування. Проаналізовано показники валових та чистих страхових виплат за видами автомобільного страхування та в цілому, що показало досить високі показники за окремими видами. Ідентифіковано проблеми розвитку автомобільного страхування в цілому, які пов'язані як із розвитком страхового ринку, так і з особливостями реалізації послуг із автомобільного страхування. Наявність проблем та динамічних змін, що визначають розвиток автомобільного страхування в Україні є причиною необхідності подальших наукових досліджень у даному напрямку.

Список джерел:

1. Вергелюк Ю. Ю. Теоретичні засади функціонування ринку автомобільного страхування в Україні // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки". - 2018. - №10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2018-10-4234/> DOI: 10.25313/2520-2294-2018-10-4234.
2. Зведена динаміка основних показників страхового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-strakhovoho-rynku-Ukrainy.html>.
3. Рейтинг страхових компаній – 2018: як ринок страховиків в Україні виходить із застою [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mind.ua/publications/20186445-rejting-strahovih-kompanij-2018-yak-rinok-strahovikiv-v-ukrayini-vihodit-iz-zastoyu>.
4. Кужелев М. О. Фінансова стійкість страхових компаній в умовах динамічного зовнішнього середовища / М. О. Кужелев, М.О. Житар // Економічний вісник Університету. – 2016. - №29/1. – С. 287-294.
5. Ткаченко Н. В. Аналіз сучасного ринку добровільного страхування автотранспортних засобів в Україні / Н. В. Ткаченко, С. О. Криниця // Фінансовий простір. – 2013. -№4. – С. 170-175.
6. Березіна С. Б. Обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: проблеми та рішення / С. Б. Березіна // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2016. – №7 (184). – С.6-14.
7. Приказюк Н. В. Вектори розвитку автотранспортного страхування в Україні / Н. Приказюк, Т. Моташко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2015. – С. 37-47.

8. Кужелєв М.О. Формування парадигми державного регулювання системи комерційного страхування в Україні / М.О. Кужелєв, О.О. Шакура // Світ фінансів. Науковий журнал Тернопільського національного економічного університету. – 2014. – Випуск 2. – С. 95-99.

9. Житар М.О. Методичні аспекти управління ризиками страхових компаній / М.О. Житар // Аналітично-інформаційний журнал «Схід». – 2016. – Вип. 1(141). – С. 13-17.

Вергелюк Юлія Юріївна** – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансових ринків Університету державної фіскальної служби України (м. Ірпінь). **ORCID: 0000-0003-1773-6631